

**Teoria i filozofia
prawa międzynarodowego
Hansa Kelsena**

Tomasz Wiłak

**Teoria i filozofia
prawa międzynarodowego
Hansa Kelsena**

**Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2018**

Recenzja
prof. zw. dr hab. Marek Smolak

Redakcja, skład i łamanie
Violet Design / Wioletta Kowalska

Projekt okładki i stron tytułowych
Karolina Zarychta
www.karolined.com

Autor zdjęcia na okładce
Muzammil Soorma

Publikacja sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki
przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2016/23/D/HS5/02613

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-744-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Mojej Stelli

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	11
WPROWADZENIE	13
WSTĘP	15
1. Problem badawczy i cel książki	15
2. Hans Kelsen – nota biograficzna	30

CZĘŚĆ I

TEORIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO KELSENA

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA NORMATYWIZMU KELSENA	41
UWAGI WPROWADZAJĄCE DO CZĘŚCI PIERWSZEJ	49
ROZDZIAŁ 1	
TEZA O JEDNOŚCI	51
1.1. Jedność państwa i prawa	51
1.2. Krytyka i rekonstrukcja pojęcia suwerenności	56
1.3. Monizm prawa państwowego i prawa międzynarodowego	63
1.3.1. Argument logiczno-epistemologiczny	64
1.3.2. Argument dogmatyczny	67
1.3.3. Monistyczna struktura porządku prawnego	70
1.3.4. Krytyka monizmu Kelsena	75
a) Harta krytyka relacji międzysystemowych	75
b) Harta krytyka doktryny niesprzeczności norm	79
c) Wróblewskiego zarzut ukrytej polityczności wyboru pomiędzy monizmami	82

ROZDZIAŁ 2	
TEZA O WSPÓLNYM POCHODZENIU	89
2.1. Norma podstawowa (<i>Grundnorm</i>) w porządkach statycznych i dynamicznych	89
2.2. Warianty normy podstawowej prawa międzynarodowego	95
2.3. Doktryna stopniowej budowy porządku prawa międzynarodowego (<i>Stufenbaulehre</i>)	102
2.4. Stopniowa budowa prawa międzynarodowego a problem jego źródeł	107
2.5. Struktura porządku prawa międzynarodowego a norma podstawowa jako hipoteza prawniczego poznania	110
2.6. Raza krytyka tezy o wspólnym pochodzeniu: kryterium tożsamości porządków prawnych	113
ROZDZIAŁ 3	
TEZA O PRZYMUSOWYM CHARAKTERZE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO	121
3.1. Kelsen i Austin wobec problemu przymusu w prawie międzynarodowym	121
3.2. Sankcje prawa międzynarodowego	127
3.3. Kelsenowska doktryna <i>bellum iustum</i>	130
3.4. Efektywność prawa międzynarodowego	138
3.5. Zarachowanie w prawie międzynarodowym	140
3.6. Dualizm bytu i powinności a nie-esencjonalistyczne ujęcie przymusu w prawie	143
PODSUMOWANIE	151

Część II

FILOZOFIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO KELSENA

UWAGI WPROWADZAJĄCE	157
ROZDZIAŁ 4	
FILOZOFIA EKSPLIKATYWNA: WYJAŚNIENIE ODMIENNOŚCI PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO OD PRAWA PAŃSTWOWEGO	161
4.1. Teza teleologiczno-aksjologiczna o pokoju	161
4.2. Teoria ewolucji porządków prawnych	166
4.2.1. Teza o centralizacji porządków prawnych	166

4.2.2. Teza o prymitywizmie prawa międzynarodowego	170
4.2.3. Teza o analogii między prawem międzynarodowym a państwowym	175

ROZDZIAŁ 5

FILOZOFIA NORMATYWNA KELSENA: POSTULATY

CO DO DALSZEGO ROZWOJU PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO	179
5.1. Judykalizacja jako narzędzie centralizacji prawa międzynarodowego	179
5.1.1. Rola i pozycja sądów w czystej nauce prawa	182
5.1.2. Obligatoryjność jurysdykcji międzynarodowych sądów i trybunałów	189
5.1.3. Powszechność kognicji przedmiotowej międzynarodowych sądów i trybunałów	192
5.2. Antropocentryzm Kelsenowskiego prawa międzynarodowego	196
5.2.1. Jednostka jako podmiot prawa międzynarodowego	198
5.2.2. Międzynarodowa odpowiedzialność karna jednostek i ocena procesów norymberskich	200
5.3. Ewolucja porządku prawa międzynarodowego – ku państwu światowemu?	210
PODSUMOWANIE	219

CZĘŚĆ III

NORMATYWIZM HANSA KELSENA
WOBEC WSPÓŁCZESNYCH PRZEMIAN
PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

UWAGI WPROWADZAJĄCE	223
---------------------------	-----

ROZDZIAŁ 6

PRZEMIANY WSPÓŁCZESNEGO PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO	227
6.1. Prawo międzynarodowe a prawo transnarodowe, ponadnarodowe i globalne	227
6.2. Między woluntaryzmem a obiektywizmem: od <i>ius inter gentes</i> do nowego <i>ius gentium</i>	232
6.3. Przemiany strukturalne: fragmentacja a koherencja prawa międzynarodowego	237

6.4. Przemiany normatywne: menedżeryzm i relatywizacja normatywności prawa międzynarodowego	251
6.5. Kryzys pozytywistycznego paradygmatu prawa międzynarodowego	254
6.6. Odpowiedzi doktryny na wyzwania globalizacji prawa: teoria systemów społecznych	257
ROZDZIAŁ 7	
ELEMENTY NEOKELSENOWSKIEGO UJĘCIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO JAKO PRAWA GLOBALNEGO	
7.1. Struktura prawa globalnego	265
7.1.1. Podmioty: osoby i reżimy jako porządki prawne	266
7.1.2. Krytyka doktryny <i>Stufenbaulehre</i> ze strony teorii systemów	276
7.1.3. <i>Stufenbaulehre</i> systemu prawa globalnego a pluralizm reżimów prawnych	279
a) Reżimy regulacyjne publicznoprawne	281
b) Reżimy prywatne	283
7.1.4. Multicentryzm systemu prawa globalnego	288
a) „Trzeci monizm”: prymat prawa międzynarodowego wobec wielości porządków prawnych	288
b) Delegacja porządku częściowego jednocześnie przez normy różnych porządków prawnych	291
c) Znaczenie multicentryzmu w odniesieniu do prawa globalnego	293
d) Hierarchia, heterarchia i panarchia struktury prawa globalnego	295
7.1.5. Mit piramidy – graficzny obraz systemu prawa globalnego	297
7.2. Normatywność współczesnego prawa międzynarodowego jako porządku przymusu	302
7.3. Obiektywizm współczesnego prawa międzynarodowego a czystość jego nauki	309
PODSUMOWANIE	317
ZAKOŃCZENIE	319
LITERATURA	327